

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Свинаренко Т.І., кандидат економічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ-Тернопіль, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4954-5784>

Гаврікова А.В., кандидат економічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ-Тернопіль, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3880-9617>

В сучасних умовах у всіх країнах світу як ніколи гостро стоять проблеми забезпечення національної безпеки. З цього приводу важливим напрямком наукових досліджень має бути визначення реальних і потенційних загроз всіх складових національної безпеки та пошук ефективних шляхів її забезпечення. Враховуючи соціальну спрямованість усіх складових національної безпеки, очевидно є пріоритетність дослідження сутності соціальної складової. Саме із соціальною безпекою пов'язані сталий розвиток і економічна безпека держави, забезпечення соціальної справедливості у суспільстві.

Різноманітним аспектам соціальної безпеки присвячено велику кількість наукових праць вітчизняних дослідників: І. Білоус, З. Варналій, О. Грішнова, О. Зиброва, О. Іляш, І. Корж, О. Коваль, О. Линдюк, В. Пасічник, О. Сидорчук, О. Топчій, Ю. Харазішвілі та багато інших вчених, які внесли вагомий вклад у визначення сутності соціальної безпеки, як складової національної та економічної безпеки, ідентифікацію загроз та обґрунтування індикаторів безпеки у соціальній сфері, у тому числі в умовах війни та глобалізаційних викликів. Узагальнення наявних результатів дослідження сутності терміну «соціальна безпека» доводить до висновку, що й досі не існує єдиного підходу до його визначення, а ні у нормативно-правових документах, а ні у наукових колах. Проте існують наукові дискусії щодо доцільності виділення соціальної безпеки як окремої складової національної безпеки. Тому подальші дослідження у цьому напрямку є актуальними, зокрема з урахуванням важливих подій, що відбуваються в Україні і світі.

Узагальнення досліджень щодо трактування поняття «соціальна безпека» доводить про те, що воно є комплексним, багаторівневим,

складним і неоднозначним, містить як соціальні, так і економічні, політичні, гуманітарні та ціннісні аспекти, що впливають на життєдіяльність та якість життя людини, на забезпечення стійкого розвитку суспільства в цілому [1-6].

Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» (від 2013р), соціальну безпеку слід розуміти як: «стан розвитку держави, за якого вона здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни»[5].

Відповідно до Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України", найвищою соціальною цінністю визнається «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека». Реалізація цієї конституційної норми є головною ціллю державної політики національної безпеки. Серед ключових пріоритетів національних інтересів України та забезпечення національної безпеки зазначено на захисті прав, свобод і законних інтересів громадян України, а, також, суспільному розвитку, насамперед розвитку людського капіталу [4].

Отже, соціальна безпека розглядається у вузькому смислі, зокрема як «гарантування і забезпечення державою соціальних прав і законних інтересів людини». Тобто ключовою характеристикою соціальної безпеки визнається те, що вона є елементом національної безпеки.

Про те, у Законі «Про національну безпеку України» визначено безпеку як «захищеність життєво важливих інтересів людини й громадянина, суспільства та держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам», при цьому в документі не виокремлюється «соціальна безпека», а лише серед загроз національним інтересам і національній безпеці України вказується - «у соціальній та гуманітарній сферах» [3].

На підставі аналізу тлумачень сутності поняття «соціальна безпека», запропонованих провідними науковцями, С. Ліндюк робить висновок про те, що більшість наукових підходів концентрують увагу на тому, що в загальному розумінні соціальна безпека розглядається для уникнення соціальних деформацій і диспропорцій у життєдіяльності людини, ущемлення її життєво важливих інтересів, а також на розв'язанні тих чи інших проблем соціального захисту та соціального

забезпечення та визначає соціальну безпеку як цілісну систему взаємопов'язаних елементів, побудовану на взаєминах соціальної системи і середовища, з метою запобігання негативним впливам соціальних ризиків та зниження рівня небезпек, а також убезпечення від загроз соціального характеру людини, держави, суспільства та їх соціальних інтересів, цінностей і потреб [2].

О. Зибарева, досліджуючи еволюцію концепції соціальної безпеки, пов'язує її з поняттям «соціальне забезпечення», але наголошує на тому, що соціально безпеку як окрема концепція почала формуватися значно пізніше, лише у середині ХХ століття, у зв'язку з глобальними змінами і новими викликами для суспільств, такими як: соціальні конфлікти, нерівність, міграція та безпека громадян [1]. На наш погляд, слушною є думка дослідниці щодо природи сучасних проблем у соціальній та економічній сферах, що викликають небезпеку. О. Зибарева вважає, що «вирішення сучасних завдань соціально-економічної безпеки та вибір її напрямів у ХХІ столітті значною мірою спираються на ідеї Нобелівського лауреата С. Кузнеця: «Сучасне економічне зростання вимагає постійного вжиття заходів для подолання зародкових конфліктів, які безперервно породжуються змінами в економіці та соціальній структурі» [1].

Тобто, дослідниця спирається на два аспекти, які вважає найважливішими: конфлікти як невід'ємну складову сучасного фінансового, економічного та соціального розвитку; зміни в соціальній структурі (де фінансові та економічні перетворення відіграють визначальну роль), які є провідними соціально-економічними проблемами міжнародної економіки сьогодення [1].

Отже, соціальну безпеку, з одного боку, можна розглядати як відсутність небезпек, з іншого, як наявність стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства та окремої людини. Тобто вона може розглядатися одночасно метою, засобом і результатом діяльності людини щодо захисту від чинників, явищ, подій та процесів, що становлять їй загрозу. Під загрозами розуміють системні чинники, що зумовлюють внутрішні та зовнішні загрози. Тому під «соціальною безпекою» слід вважати сукупність заходів і стратегій для захисту суспільства від зовнішніх і внутрішніх загроз, що впливають на якість життя громадян.

Водночас, враховуючі сучасні інтеграційні процеси, соціальну безпеку необхідно розглядати як багаторівневу систему. Науковці з цього приводу мають різні підходи до класифікації рівнів соціальної безпеки.

У дослідженнях Б. Язлюк та О. Зибрової пропонується трирівнева класифікація: соціальна безпека держави, соціальна безпека суспільства, соціальна безпека окремої людини [1].

М. Кальницька визначає чотири рівні соціальної безпеки: «нанорівень (особистісна безпека), мікрорівень (безпека підприємства), мезорівень (безпека регіону) та макрорівень (державна безпека)» [1].

З. Варналій, пропонує більш розширену багаторівневу систему соціальної безпеки: соціальна безпека людини (нанорівень); соціальна безпека суб'єкта господарювання (мікрорівень); соціальна безпека регіону (мезорівень); соціальна безпека держави (макрорівень); глобальна соціальна безпека (мегарівень) [6].

На наш погляд, саме останній підхід щодо класифікації рівнів економічної безпеки розкриває багатогранність змісту категорії «соціальна безпека» та відповідає її завданням як складової національної безпеки держави. Гарантування соціальної безпеки на усіх рівнях можна характеризувати як можливість реалізації системи соціальних інтересів.

Таким чином, «соціальна безпека» означає поєднання соціальних і захисних механізмів для створення умов, завдяки яким людина може відчувати себе захищеною у суспільстві. Соціальна безпека повинна бути спрямованою на створення сучасної системи соціального захисту, оновлення соціальної структури суспільства, сприяння у досягненні особистого успіху людини шляхом розвитку відповідних ринкових відносин, завдяки яким людина може самореалізуватися та вийти на гідний рівень реалізації потреб та інтересів.

Перспективами подальших наукових досліджень має бути вдосконалення механізму виявлення загроз та формування ефективної системи забезпечення соціальної безпеки, як важливого елементу формування національної безпеки країни.

Література:

1. Зибарева О.В. Еволюція концепції соціальної безпеки: від національного до глобального контексту. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 16. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-16-03-04>

2. Линдюк С. Теоретичні інтерпретації концепту «соціальна безпека» в українському науковому дискурсі. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. № 1(11). С. 92-113. DOI: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1\(11\)-92-113](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11)-92-113)

3. Про національну безпеку України: закон України від 09.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 14.02.2025).

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (дата звернення: 15.02.2025).

5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 12.02.2025).

6. Varnalii Z. Багаторівнева система соціальної безпеки. *Економіка і регіон*. 2022. № 1(84). С. 21-27. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1\(84\).2547](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1(84).2547)

ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ В МЕНЕДЖМЕНТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Сергієнко Т.І., кандидат політичних наук, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4654-9248>

У сучасному світі глобалізація, цифровізація, екологічні виклики та соціально-економічні зміни визначають нові правила стратегічного управління на рівні національних економік. Глобальні тренди в менеджменті, такі як цифрова трансформація, штучний інтелект, автоматизація, сталий розвиток та ESG-принципи, радикально змінюють традиційні підходи до управління економікою та бізнесом.

Сучасні держави змушені адаптувати свої економічні стратегії до цих змін, формуючи нові моделі розвитку, що базуються на інноваціях, гнучкості та довгостроковій сталості. Важливим аспектом стає синергія між державним управлінням, корпоративним сектором та міжнародними організаціями у розробці стратегій, що забезпечують конкурентоспроможність економік на світовій арені.

Актуальність дослідження цієї теми полягає в необхідності аналізу впливу глобальних трендів на формування ефективної державної політики, підтримку інноваційного підприємництва та розбудову соціально орієнтованої економіки. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростаючий науковий інтерес до впливу глобальних трендів у менеджменті на стратегічний розвиток національних економік. Зокрема, питаннями трансформації